

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال هشتم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۰، شماره پیاپی ۱۵

رتبه‌بندی زمینه‌های شبکه شهرهای خلاق یونسکو برای شهر تبریز

خدیجه صالحی ابر (دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران)

salehi_kh90@yahoo.com

پرویز محمدزاده (استاد اقتصاد، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، نویسنده مسئول)

pmohamadzadeh@tabrizu.ac.ir

داوود بهبودی (استاد اقتصاد، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران)

dbehbud@tabrizu.ac.ir

تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۰۷/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱/۲۱

صص ۱۴۱-۱۲۳

مقاله پژوهشی، کاربردی، تحلیلی - توصیفی
DOI: 10.22067/jgusd.2022.69744.1030

چکیده

در سال ۲۰۰۴ شبکه شهرهای خلاق یونسکو با هدف کمک به بازیابی پتانسیل‌های اقتصادی، اجتماعی و خلاق صنایع فرهنگی معرفی شد. در حال حاضر ۲۴۶ شهر از سراسر جهان در یکی از هفت زمینه موسیقی، ادبیات، سینما، صنایع دستی و هنرهای مردمی، طراحی، هنرهای رسانه‌ای و خوراک‌شناسی عضو شبکه مزبور هستند. در مطالعه حاضر ضمن بررسی پتانسیل تبریز برای شهر خلاق شدن، زمینه خلاق آن نیز شناسایی می‌شود. در این راستا با مطالعه خلاصه ارائه شده توسط یونسکو برای هر یک از شهرهای خلاق ثبت شده در یونسکو و شاخص‌های شهر خلاق معرفی شده توسط یونسکو، نه شاخص شهر خلاق شناسایی شده و با استفاده از بررسی اسناد داده‌های مورد نیاز برای تبریز جمع‌آوری می‌شود. نتایج بررسی شاخص‌های شناسایی شده و میزان تاپسیس محاسبه شده حاکی از آن است که زمینه صنایع دستی و هنرهای مردمی از لحاظ شاخص‌های ذخایر فرهنگی، حمایت مالی، صادرات، زیرساخت‌های هنری و زیرساخت‌های آموزش نسبت به سایر زمینه‌ها در وضعیت مطلوب‌تری قرار گرفته است. در مجموع بر اساس نتایج این تحقیق تبریز در زمینه صنایع دستی و هنرهای مردمی دارای بیشترین پتانسیل برای معرفی به عنوان شهر خلاق می‌باشد. از این روی تمرکز اغلب راهبردها و برنامه‌ها برای دستیابی به شهر خلاق در زمینه مزبور بایستی در راستای تقویت رویدادهای فرهنگی و دانش‌آموختگان باشد. از جمله می‌توان با افزایش برگزاری نمایشگاه‌ها و بازارچه‌های موقت و تکمیل پروژه‌های موزه فرش و شهر صنایع دستی، ضمن شناساندن صنایع دستی، به ترغیب مردم به سمت آموزش و جذب دانشجوی و هنرآموز نیز شد.

کلیدواژه‌ها: شهر خلاق، شاخص‌های شهر خلاق، مدل تاپسیس، تبریز

۱. مقدمه

شهرها اغلب مکان‌هایی هستند که فرهنگ‌ها در آنها نمایان می‌شوند و تعاملات، ایده‌های جدیدی را ایجاد می‌کنند. (لاندری^۱ و بیانچی^۲، ۱۹۹۵، ص. ۱۱). شهر خلاق نیز یک مجموعه شهری است که در آن فعالیت‌های فرهنگی بخشی از اقتصاد شهر هستند و همچنین دارای پتانسیل اجتماعی و زیرساخت‌های فرهنگی جذاب برای سرمایه‌گذاران است.

ظهور ایده شهر خلاق در دهه ۱۹۸۰ میلادی تلاشی برای بازسازی شهر در سطح جهانی بود. اما شروع عمومی‌تر این ایده به دهه ۱۹۹۰ بر می‌گردد (رضائیان قراگوزلو و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۷۲). برای سنجش میزان خلاقیت شهرها، شاخص‌های مختلفی ارائه شده است. لاندری ده شاخص کلیدی را برای ارزیابی خلاقیت شهر شناسایی می‌کند: ۱- چارچوب سیاسی و عمومی ۲- تمایز، تنوع و سرزندگی ۳- باز بودن^۳، اعتماد، تحمل^۴ و دسترسی ۴- کارآفرینی، اکتشاف و نوآوری ۵- رهبری، چابکی و چشم انداز استراتژیک ۶- توسعه استعداد و چشم انداز یادگیری ۷- ارتباطات، اتصال و شبکه ۸- مکان و مکان‌سازی ۹- قابلیت زندگی و رفاه ۱۰- حرفه‌ای بودن و اثربخشی (لاندری، ۲۰۱۱، ص. ۱۷۴-۱۷۶).

از سوی دیگر نظریه پردازانی مانند فلوریدا ظهور طبقه اجتماعی جدیدی به نام طبقه خلاق، شامل دانشمندان، استادان دانشگاه، شاعران و رمان‌نویسان، هنرمندان، بازیگران، طراحان و معماران، رهبری جامعه، چهره‌های فرهنگی و نویسندگان را تشریح و ادعا می‌کنند که مکان‌ها، به ویژه مکان‌های شهری، مراکزی هستند که افراد جدید و خلاق را جذب می‌کنند تا نوآوری را برای توسعه اقتصادی محلی ترویج دهند (لنگ^۵ و همکاران، ۲۰۱۷، ص. ۲۱ و فلوریدا، ۲۰۰۲، ص. ۶۹-۶).

ساساکی^۶، نیز هدف شهرهای معاصر را پرورش هنرهای خلاق و ترویج فرهنگ و نوآوری برای بازآفرینی اقتصادی می‌داند و عناصر ضروری برای ظهور شهر خلاق را در شش دسته (۱) مشارکت شهروندان در امور و فعالیت‌های خلاقانه (۲) دسترسی به درآمد، اوقات فراغت کافی، قیمت معقول کالا و خدمات (۳) حمایت فعالیت‌های خلاق هنری و علمی شهر توسط دانشگاه‌ها، مدارس، تئاترها و کتابخانه‌ها (۴) داشتن یک سیاست محیطی جهت حفظ میراث تاریخی و زیست محیطی (۵) وجود پایه اقتصادی متوازن در شهر به منظور حمایت از منطقه خلاق و پایدار و (۶) مدیریت شهر خلاق متشکل از سیاست‌های شهری یکپارچه خلاق، سیاست فرهنگی یکپارچه با سیاست صنعتی و سیاست محیطی تحت مدیریت دموکراتیک مالی عمومی، طبقه‌بندی کرده است (ساساکی، ۲۰۱۱، ص. ۴۶-۴۵).

1. Landry
2. Bianchini

۳. گفتن چیزی یا انجام رفتاری، بطوریکه در آن سعی در پنهان کردن چیزی وجود ندارد.

۴. نگرش فردی که مایل به پذیرفتن عقاید دیگران، شیوه زندگی و غیره است بدون آنکه با آنها مخالف باشد.

5. Leng
6. Sasaki

از این روی تعداد بیشتری از شهرها بر خلاقیت به عنوان یک عنصر اصلی در توسعه شهری خود تمرکز می‌کنند. شبکه‌سازی فرآیندی برای به اشتراک گذاری دانش و توسعه مشارکت است و به عنوان یک عامل مهم برای رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شود (گاتن^۱، ۲۰۱۶، ص ۱۳).

سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد^۲ در سال ۲۰۰۴ شبکه شهرهای خلاق یونسکو (UCCN^۳) را با هدف کمک به بازیابی پتانسیل‌های اقتصادی، اجتماعی و خلاق صنایع فرهنگی معرفی کرد (یونسکو (بیابینه ماموریت)، ۲۰۱۷، ص ۱). عضویت در شبکه مزبور به عنوان ابزاری برای برندسازی و جذب سرمایه‌گذاران و گردشگران و ایجاد هویت قوی‌تر براساس نتایج مؤثر از طریق فعالیت‌های همکاری استفاده می‌شود. در سال ۲۰۲۰، ۲۴۶ شهر از شهرهای مختلف سراسر جهان در یکی از هفت زمینه موسیقی، ادبیات، سینما، صنایع دستی و هنرهای مردمی، طراحی، هنرهای رسانه‌ای و خوراک‌شناسی عضو شبکه مزبور هستند و به طریق مختلف از پتانسیل خلاقانه خود استفاده می‌کنند (یونسکو، ۲۰۱۹، ص ۱). شهرها برای توجیه عضویت خود در شبکه مزبور نیاز به استفاده از معیارهای ذکر شده زیر و یا با ارائه معیارهای بیشتر از خودشان در هر یک از زمینه‌ها هستند.

ادبیات

- کیفیت و کمیت انتشارات
- کیفیت و کمیت برنامه‌های آموزشی با توجه به ادبیات داخلی و خارجی
- محیطی که در آن ادبیات، درام و یا شعر نقش یکپارچه‌ای ایفا می‌کنند
- تجربه در میزبانی رویدادهای ادبی و جشنواره‌ها با هدف ترویج ادبیات داخلی و خارجی
- کتابخانه‌ها، کتاب‌فروشی‌ها و مراکز فرهنگی عمومی یا خصوصی
- تلاش فعال بخش انتشاراتی برای ترجمه آثار ادبی
- مشارکت فعال رسانه‌ها در تبلیغ آثار و تقویت بازار محصولات ادبی.

سینما

- زیرساخت‌های مهم مربوط به سینما، به عنوان مثال استودیوهای فیلم
- پیوندهای پیوسته یا اثبات شده به تولید، توزیع و تجاری سازی فیلم‌ها
- تجربه در میزبانی جشنواره‌های فیلم و نمایش
- ابتکارات همکاری در سطح محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی
- فیلم میراث در قالب آرشیو، موزه‌ها، مجموعه‌های خصوصی و یا موسسات فیلم
- مدرسه‌های فیلم‌سازی و مراکز آموزشی
- ابتکارات برای تشویق به اشتراک گذاری دانش در فیلم‌های خارجی.

1. Gathen

2. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

3. UNESCO Creative Cities Network

موسیقی

- مراکز شناخته شده ایجاد و فعالیت موسیقی
- تجربه در میزبانی جشنواره‌های موسیقی در سطح ملی یا بین‌المللی
- توسعه صنعت موسیقی در تمام اشکال آن
- مدارس و سالن‌های موسیقی
- سیستم‌های داخلی یا بین‌المللی اختصاص یافته به ژانرهای خاص موسیقی از کشورهای دیگر
- فضاهای فرهنگی برای تمرین و گوش دادن به موسیقی

صنایع دستی و هنرهای مردمی

- سنت طولانی مدت در یک نوع خاص از صنایع دستی و یا هنر عامیانه
- تولید معاصر صنایع دستی و هنر عامیانه
- حضور شدید سازندگان صنایع دستی و هنرمندان محلی
- مراکز آموزشی مرتبط با صنایع دستی
- جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، بازارها و غیره
- زیرساخت مربوط به صنایع دستی و هنرهای محلی، به عنوان مثال موزه‌ها

طراحی

- تاسیس صنعت طراحی
- معماری، برنامه‌ریزی شهری و بناهای تاریخی
- مدارس طراحی و مراکز تحقیقاتی طراحی
- تمرین کنندگان گروه سازندگان و طراحان با فعالیت مداوم در سطح ملی
- تجربه در میزبانی رویدادها و نمایشگاه‌های اختصاص داده شده به طراحی
- فرصت برای طراحان محلی و برنامه‌ریزان شهر برای استفاده از مواد محلی و شرایط شهری
- صنایع خلاق طراحی شده، به عنوان مثال معماری، مد و منسوجات، جواهرات

هنرهای رسانه‌ای

- توسعه صنایع فرهنگی و خلاق به وسیله تکنولوژی دیجیتالی
- ادغام هنرهای موفق در جهت بهبود زندگی شهری
- رشد شکل‌های هنر الکترونیکی به دنبال مشارکت جامعه مدنی
- دسترسی گسترده‌تر به فرهنگ از طریق توسعه تکنولوژی‌های دیجیتال
- برنامه‌های اقامت و دیگر فضاهای استودیویی برای هنرمندان رسانه

خوراک شناسی

- خوراک شناسی که مشخصه منطقه شهری است
- جامعه مجلل با رستوران‌های سنتی و یا سرآشپزها
- مواد محلی مورد استفاده در پخت و پز سنتی
- دانش محلی، شیوه‌های آشپزی سنتی که با پیشرفت صنعتی و تکنولوژیکی تغییر نکرده‌اند
- بازار مواد غذایی سنتی
- میزبانی جشنواره‌ها، جوایز و مسابقات
- احترام به محیط زیست و ارتقاء محصولات محلی
- پرورش عزت عمومی، ارتقاء تغذیه در مؤسسات آموزشی و تدوین برنامه‌های حفاظت از تنوع زیستی در برنامه‌های آموزشی مدارس آشپزی.

هر شهر در جهت عضو شدن در شبکه مزبور تنها در یک زمینه می‌تواند اقدام کند. تمام برنامه‌های کاربردی با استفاده از فرم درخواست رسمی و از طریق ایمیل تا زمان معین ارسال می‌شوند. تصمیم نهایی در مورد تعیین شهرهای خلاق یونسکو به وسیله مدیر کل یونسکو پس از مشورت با متخصصان یونسکو و مشاوره خارجی توسط سازمان‌های غیردولتی، دانشگاهیان و دیگر کارشناسان مستقل و همچنین شهرهای عضو در هر یک از زمینه‌های شبکه مزبور ارائه می‌شود (یونسکو (فراخوان شبکه شبکه شهرهای خلاق یونسکو برای برنامه های کاربردی)، ۲۰۱۹، ص. ۲-۳).

از سوی دیگر پیوند میان فرهنگ، خلاقیت و توسعه پایدار و نقش شهرها به عنوان بازیگران اصلی در فرایند توسعه، به تدریج در برنامه‌های توسعه بین‌المللی ادغام شده‌اند. ارزش فرهنگ توسط برنامه بین‌المللی توسعه پایدار ۲۰۳۰، با تمرکز بر هدف ۱۱ توسعه پایدار (ایجاد شهرهای فراگیر، امن، مقاوم و پایدار)، به رسمیت شناخته شده است (لاون^۱ و اسکوگلود^۲، ۲۰۱۶، ص. ۲۰). نقش اصلی شبکه شهرهای خلاق یونسکو کمک به دستیابی به اهداف توسعه پایدار سازمان ملل با استفاده از خلاقیت به عنوان منبع اصلی است.

بدین ترتیب در این پویایی جهانی جدید، همه شهرهای کوچک و بزرگ باید مرتباً موقعیت خود را بررسی کنند. این موضوع شهرها را به چالش می‌کشد تا با ابتکار به فرصت‌ها و مشکلات خود فکر کنند و دارایی‌های خود را بررسی کنند. در این راستا شهرها باید از خود پرسند: چه کسی هستیم؟ کجا می‌روم؟ هویت من چیست؟ ویژگی مشخص در مورد من و دارایی من چیست؟

در سال‌های اخیر مطالعات گسترده‌ای در زمینه شهرهای خلاق انجام شده است که در ادامه به تعداد محدودی از مطالعات داخلی و خارجی در زمینه مزبور اشاره شده است.

کاکيوچی^۱ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای سیاست شهر خلاق در شهر کاناواوا را مورد بررسی قرار داد، که با استفاده از قابلیت‌های پیشرفته طراحی برای احیای مجدد صنایع سنتی صنایع دستی، استراتژی شهر خلاق صنایع دستی را به طور رسمی در پیش گرفته است. تجزیه و تحلیل متعارف مبتنی بر بازار نشان می‌دهد که متوقف کردن افت چنین صنایعی که به طور پیوسته رقابت خود را از دست می‌دهند بسیار دشوار است. از طرف دیگر، ارتقا صنایع سنتی صنایع دستی و سایر اقدامات ظرفیت‌سازی به افزایش جذابیت یک شهر کمک می‌کند و به طور غیر مستقیم از صنایع خدماتی از جمله گردشگری فرهنگی پشتیبانی می‌کند.

المودی^۲ (۲۰۱۷) به شناسایی پتانسیل مکه در تبدیل شدن به یک شهر خلاق می‌پردازد. وی با استفاده از مقایسه عناصر رایج حاصل از تجربیات شهرهای خلاق و شاخص‌های شهر خلاق مدل جدیدی که CREATIVE نامیده می‌شود و ارتباط قوی با ادبیات شهر خلاق دارد را ارائه داد. وی با استفاده از روش تحقیق کیفی مبتنی بر "مطالعه موردی"^۳ از مصاحبه‌های نیمه ساختاری با ذینفعان، دانشگاهیان و کارشناسان مسئول توسعه شهر مقدس مکه به عنوان منبع اصلی داده‌ها استفاده نمود. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مکه علی‌رغم سطح پایین مشارکت شهروندان، دارای توانایی بالایی برای تبدیل شدن به یک شهر خلاق و با منابع منحصر به فرد است و سیاست خلاقانه شهر می‌تواند دارایی‌های فرهنگی را ارتقا داده و به تغییر مدل‌های رشد قبلی که عمدتاً به تولید وابسته بودند، به یک مدل خدمات‌گرا و پایدار کمک کند.

عاطفی و حاتمی علمداری (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با استفاده از رویکرد توصیفی، تحلیلی و همبستگی، تأثیر انگاره شهر خلاق در پویای اقتصادی و اجتماعی کلان‌شهر تبریز را مورد بررسی قرار داده‌اند. جامعه آماری مطالعه آنها صاحب‌نظران برنامه‌ریزی شهر در شهر تبریز بوده است. جهت سنجش متغیرهای شهر خلاق و پویای اقتصادی - اجتماعی از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای در شهر تبریز و به منظور جمع‌آوری داده‌ها از روش‌های میدانی و اسنادی استفاده کرده‌اند. نتایج آزمون فریدمن حاکی از آن است که متغیر نوآوری با میانگین رتبه ۵/۶۱ در وضعیت بهتر و مساعدتری نسبت به سایر متغیرهای شهر خلاق قرار دارد و متغیر رهبری با میانگین رتبه ۳/۲۹ در وضعیت ضعیف‌تری نسبت به سایر متغیرهای شهر خلاق تبریز قرار دارد. نتایج آزمون تی که به وضعیت کلی شاخص‌ها اشاره دارد نشان داد که کلیه شاخص‌های شهر خلاق در وضعیت ضعیف و پایین‌تر از متوسط ارزیابی شده‌اند. نتایج آزمون رگرسیون که ارتباط بین متغیرها را نشان می‌دهد بیان‌کننده این است که ۳۹/۵ درصد تغییرات پویای اقتصادی - اجتماعی شهر تبریز توسط تغییر در مؤلفه‌های شهر خلاق تبیین می‌گردد. بطوری که متغیر کیفیت زندگی دارای بیشترین تأثیر و متغیر رهبری دارای کمترین تأثیر بر پویای اقتصادی - اجتماعی‌اند.

1. Kakiuchi
2. Alamoudy
3. Case Study

زنگنه شهرکی و فتوحی مهربانی (۱۳۹۷) در جهت تدوین الگوی مطلوب شهر خلاق برای شهر تهران پرداختند. در این راستا با جمع‌آوری داده‌های کتابخانه‌ای و استفاده از نظرات خبرگان در قالب روش دلفی، ۶۳ شاخص در ۵ مؤلفه سرمایه انسانی و طبقه خلاق، امکانات محیطی، تنوع و تسامح، فناوری، تحقیق و توسعه و جهانی شدن جهت حرکت تهران به سمت شهر خلاق استخراج گردید. همچنین سه راهبرد "طبقه خلاق"، "صنایع خلاق و دانش بنیان" و "گردشگری خلاق" جهت تحقق شهر خلاق در تهران شناسایی گردید که ۵ مؤلفه مزبور تأثیر مستقیمی در تحقق این سه راهبرد دارند. با توجه به اینکه تبریز دارای پیش شرط‌های شهر خلاق از جمله استعداد‌های متنوع و فضاهای شهری و امکانات می‌باشد. بنابراین مطرح کردن شهر تبریز در قالب شهر خلاق، می‌تواند به عنوان اهرمی برای استفاده از ظرفیت‌ها در جهت توسعه شهری عمل کند. از این روی در مطالعه حاضر بررسی می‌شود که آیا تبریز دارای پتانسیل برای شهر خلاق شدن است یا نه و در صورت داشتن پتانسیل زمینه خلاقیت آن شناسایی می‌شود. نکته حائز اهمیت در فرایند پژوهش حاضر این است که شبکه شهرهای خلاق یونسکو دارای هفت زمینه مختلف می‌باشد که هر تصمیم‌گیرنده و متخصصی با توجه به دانش، مهارت و تجربه خویش معمولاً دارای نظرات گوناگون و تأثیرات مختلفی در نتایج کلی تصمیم‌گیری در جهت معرفی زمینه شهر خلاق هستند. از این روی در این مطالعه با بررسی ۲۴۶ شهر خلاق ثبت شده در یونسکو و شاخص‌های شهر خلاق معرفتی شده توسط یونسکو، شاخص‌های شهر خلاق شناسایی می‌شود. در ادامه با استفاده از بررسی اسناد و مشاهدات مشارکتی داده‌های مربوط به شاخص‌های شهر خلاق شناسایی شده جمع‌آوری شده و در نهایت با اتخاذ رویکرد تصمیم‌گیری چند شاخصه و روش تاپسیس زمینه خلاق شهر تبریز معرفی می‌شود. با شناسایی زمینه خلاقیت شهر تبریز می‌توان در جهت به ثبت رساندن تبریز به عنوان شهر خلاق در زمینه شناسایی شده یا ارائه راهکارهایی برای به ثبت رساندن، در شبکه شهرهای خلاق یونسکو اقدام نمود و برنامه عملیاتی مدونی را برای برندسازی شهر تبریز به عنوان شهر خلاق تدوین و اجرا نمود و از این طریق موجبات توسعه پایدار آن را فراهم نمود.

۲. متدولوژی

در بسیاری از موقعیت‌های دنیای واقعی، چندین تصمیم‌گیرنده معمولاً در فرآیند تصمیم‌گیری مورد نیاز برای ارائه اطلاعات ترجیحی خود درگیر می‌شوند. این تصمیم پیچیده، تصمیم‌گیری گروهی چند ویژگی (MAGDM) نامیده می‌شود. این تصمیم‌گیرنده‌ها معمولاً از زمینه‌های تخصصی مختلفی می‌آیند و بنابراین هر تصمیم‌گیرنده دارای ویژگی‌های منحصر به فرد خود است، این بدان معنی است که با توجه به دانش، مهارت و تجربه هر کارشناس معمولاً دارای نظرات گوناگون و تأثیرات مختلفی در نتایج کلی تصمیم‌گیری است (یو^۲، ۲۰۱۲، ص ۱). بعضی از نویسندگان روش TOPSIS را توسعه داده‌اند و از آن برای حل مشکلات MAGDM استفاده کرده‌اند (یو، ۲۰۱۲، ص ۲). در

1. Multiple Attributes Group Decision Making

2. Yue

مطالعه حاضر نیز به دلیل وجود زمینه‌های مختلف شبکه شهرهای خلاق و نیاز به تخصص در هر زمینه، جهت تصمیم‌گیری برای معرفی زمینه شهر خلاق تبریز از روش TOPSIS در جهت رتبه‌بندی زمینه‌ها استفاده می‌شود. در حقیقت، TOPSIS روشی است که m گزینه $(A = \{a_i | i = 1, 2, \dots, m\})$ را به وسیله n شاخص $(c = \{c_j | j = 1, 2, \dots, n\})$ ، با توجه به داده‌های موجود در ماتریس‌ها و وزن‌ها مقایسه می‌کند. با استفاده از روش آنتروپی، وزن شاخص‌های موثر استخراج می‌شود که مجموعه وزن‌ها به صورت $W = \{w_j | j = 1, 2, \dots, n\}$ است که در آن $w_j > 0$ و $\sum_{j=1}^n w_j = 1$ و w_j به وزن شاخص c_j اشاره می‌کند. همچنین ماتریس تصمیم به صورت $X = \{x_{ij} | i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n\}$ است.

روش رتبه بندی تاپسیس دارای شش مرحله است

۱- کمی کردن و نرمال‌سازی ماتریس تصمیم

$$y_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^n x_{ij}^2}}$$

۲- به دست آوردن ماتریس نرمال موزون

$$z_{ij} = y_{ij}w_j$$

۳- تعیین راه حل ایده‌آل مثبت و راه حل ایده‌آل منفی

$$PIS = \{z_1^+, \dots, z_j^+, \dots, z_n^+\} = \{ \max_{\forall i} z_{ij} | j \in J_1, \min_{\forall i} z_{ij} | j \in J_2 \}$$

$$NIS = \{z_1^-, \dots, z_j^-, \dots, z_n^-\} = \{ \min_{\forall i} z_{ij} | j \in J_1, \max_{\forall i} z_{ij} | j \in J_2 \}$$

که PIS برابر مجموعه شاخص‌های مثبت و NIS برابر مجموعه شاخص‌های منفی است.

۴- به دست آوردن میزان فاصله اقلیدسی هر گزینه تا ایده‌آل‌های مثبت و منفی

فاصله اقلیدسی هر گزینه از ایده‌آل مثبت برابر است با

$$D_i^+ = \sqrt{\sum_{i=1}^n (z_{ij} - z_j^+)^2}, \quad i = 1, 2, \dots, m$$

فاصله اقلیدسی هر گزینه از ایده‌آل منفی برابر است با

$$D_i^- = \sqrt{\sum_{i=1}^n (z_{ij} - z_j^-)^2}, \quad i = 1, 2, \dots, m$$

۵- تعیین نزدیکی نسبی یک گزینه به راه حل ایده‌آل

$$RC_i = \frac{D_i^-}{D_i^+ + D_i^-} \quad , \quad 0 \leq RC_i \leq 1, i = 1, 2, \dots, m$$

۶- رتبه‌بندی گزینه‌ها

هر گزینه‌ای که RC_i آن بزرگتر باشد بهتر است (کیو^۱، ۲۰۱۷: صص ۵-۶).

بنابراین براساس روش تاپسیس، گزینه‌ای انتخاب می‌شود که به طور همزمان کمترین فاصله را از راه حل ایده‌آل مثبت و بیشترین فاصله را از راه حل ایده‌آل منفی داشته باشد. در مطالعه حاضر بر اساس شاخص‌های یونسکو و با بررسی خلاصه ارائه شده توسط یونسکو در مورد ۲۴۶ شهر خلاق ثبت شده در شبکه شهرهای خلاق یونسکو، شاخص‌های شهر خلاق در هر یک زمینه‌های شبکه‌های مزبور شناسایی شدند. لازم به ذکر است که با توجه به محدودیت داده‌ها و مزیت نسبی شهر تبریز بر اساس بررسی‌های اولیه، در مطالعه حاضر به بررسی سه زمینه (گزینه) ادبیات، صنایع دستی و هنرهای مردمی و خوراک شناسی پرداخته می‌شود. در ادامه با بررسی شهر تبریز در راستای شاخص‌های شناسایی شده، شاخص‌های شهر خلاق در ۹ دسته به صورت جدول (۱) طبقه‌بندی شدند.

جدول ۱. شاخص‌های شهر خلاق

ردیف	حوزه	صنایع دستی و هنرهای مردمی	ادبیات	خوراک شناسی	
۱	رویدادهای فرهنگی	نمایشگاه‌های بین‌المللی	نمایشگاه‌های داخلی	بازارچه‌های موقت	
		ذخایر فرهنگی	آثار ثبت شده ملی	آثار ثبت شده بین‌المللی	
			تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد دانشگاه‌ها	تفاهم‌نامه با سازمان‌ها
۳	زیرساخت‌های آموزش	تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد دانشگاه‌ها	تفاهم‌نامه با سازمان‌ها	
		تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد دانشگاه‌ها	تفاهم‌نامه با سازمان‌ها	
۴	دانش آموختگان	تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد آموزشگاه‌ها	
		تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد آموزشگاه‌ها	
۵	زیرساخت‌های هنری	تعداد آموزشگاه‌ها	تعداد کتاب‌فروشی‌ها	تعداد کافی	
		تعداد موزه‌ها	تعداد رسانه‌ها	شاپ‌ها و رستوران‌ها	
		تعداد کارگاه‌های تولید انفرادی	تعداد موزه‌ها	تعداد کتابخانه‌ها	
			تعداد کارگاه‌های تولید کارگاهی	تعداد مطبوعاتی	
		تعداد کارگاه‌های تولید کارگاهی	تعداد انتشارات	تعداد موزه‌ها	
تعداد کارگاه‌های تولید کارگاهی	تعداد چاپخانه‌ها				
۶	صادرات	صادرات صنایع دستی	تعداد نگارخانه‌ها	-	
		صادرات صنایع دستی	صادرات کتاب	-	

ردیف	حوزه	صنایع دستی و هنرهای مردمی	ادبیات	خوراک شناسی
۷	حمایت مالی و تشویقی	حمایت مالی و تشویقی		
۸	قدمت	قدمت		
۹	اشتغال	اشتغال		

مأخذ: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

داده‌های مربوط به هر یک از شاخص‌های شهر خلاق شناسایی شده با مراجعه به سازمان‌های مختلف استان آذربایجان شرقی از جمله اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت میراث فرهنگی و معاونت گردشگری اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری، اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای، سازمان صنعت و معدن و تجارت و مراکز آموزشی عالی نظیر دانشگاه هنر، دانشگاه پیام نور، دانشگاه تبریز، دانشگاه آزاد واحد تبریز، دانشگاه علمی کاربردی جمع‌آوری شده‌اند. در ادامه با استفاده از اطلاعات جمع‌آوری شده برای شاخص‌های شناسایی شده و روش TOPSIS در جهت رتبه‌بندی زمینه‌ها جهت تصمیم‌گیری برای معرفی زمینه شهر خلاق تبریز استفاده می‌شود.

۳. یافته‌ها

مطالعه پیش رو به دنبال ارزیابی مقایسه‌ای یا به عبارتی رتبه‌بندی زمینه‌های شهر خلاق یونسکو برای شهر تبریز می‌باشد. در این راستا با تکیه بر روش TOPSIS و اطلاعات جمع‌آوری شده شاخص‌های شناسایی شده مورد ارزیابی قرار می‌گیرند و زمینه‌های شهر خلاق یونسکو برای شهر تبریز رتبه‌بندی می‌شود.

۳.۱. بررسی شاخص‌های شهر خلاق یونسکو برای شهر تبریز

۳.۱.۱. رویدادهای فرهنگی

نمایشگاه جایگاه شناساندن یک ایده نوین، جای داد و ستد اطلاعات و نوآوری‌ها است. از این روی برپایی نمایشگاه‌ها در سطح ملی و بین‌المللی از جنبه‌های مختلف موجبات پویایی اقتصادی بومی از جمله کمک به توسعه و رونق صنعت گردشگری و نیز حفظ و ارتقا سطح اشتغال ملی را فراهم می‌سازد. در طول سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۱، ۱۲ نمایشگاه بین‌المللی و ۶۰۶ نمایشگاه ملی در زمینه ادبیات، ۲ نمایشگاه بین‌المللی و ۳ نمایشگاه ملی در زمینه صنایع دستی و ۲۳ نمایشگاه ملی در زمینه خوراک شناسی برگزار شده است.^۱

از رویدادهای فرهنگی دیگر می‌توان به برگزاری بازارچه‌های موقت اشاره کرد که در آن با توجه به رشد تعداد گردشگران و افزایش نقدینگی در ایام تعطیلات و سفرها، بصورت خودگردان و بدون هزینه برای دولت، توسط فعالان

۱. داده‌های مربوطه از اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان آذربایجان شرقی، معاونت میراث فرهنگی و گردشگری اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

خصوصی عرصه هنر جهت عرضه و فروش کالا و خدمات اجرا می‌شود. شهر تبریز در این زمینه در طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۱، ۴۵ بازارچه موقت برای صنایع دستی برگزار کرده است.^۱

با توجه به اهمیت توسعه گردشگری غذا به عنوان یکی از مهمترین عوامل جذب گردشگر، بایستی جشنواره‌های بیشتری را با هدف معرفی و فرهنگ‌سازی استفاده از غذاهای سنتی، ایجاد فرصت بروز و ظهور استعدادها و طبخ غذا و ترغیب رستوران‌ها برای قرار دادن غذاهای محلی در منوی خود و در نهایت رونق اقتصادی و اشتغال جوانان برگزار کند. صنایع دستی نیز با توجه به ویژگی‌ها آن می‌تواند بعنوان یک پیام‌رسان جدی از فرهنگ ایرانی در سطح جهانی نقش ایفاء نماید چرا که سه عنصر هنر، فرهنگ و صنعت در ذات آن نهفته است. از این روی با گسترش برگزاری نمایشگاه‌ها در سطح ملی و بین‌المللی و بازارچه‌های موقت می‌توان در جهت سامان دهی، تقویت و شناساندن این صنایع اقدام کرد.

۳. ۱. ۲. ذخایر فرهنگی

۳. ۱. ۲. ۱. آثار ثبت شده بین‌المللی

سازمان یونسکو در سال ۱۹۷۲ تشکیل کنوانسیون را جهت شناسایی، حفاظت و معرفی میراث فرهنگی و طبیعی در جهان تصویب کرد. از سال ۲۰۰۶ نیز نشان مرغوبیت صنایع دستی یونسکو با هدف ایجاد استانداردهای دقیق مرغوبیت در صنایع دستی، ترویج نوآوری و کمک به بازاریابی این محصولات به مهمترین پروژه سازمان مزبور در حوزه صنایع دستی تبدیل گردید. ملاک ارزیابی محصولات دریافتی بر اساس ۴ معیار مرغوبیت، اصالت، نوآوری، قابلیت بازاریابی ضمن احترام به ارزش‌های محیط زیست در بکارگیری مواد و تکنیک‌های تولید بوده و سازمان مزبور برای آثار منتخب گواهی مرغوبیت صنایع دستی را اعطا می‌نمایند. شهر تبریز در طی دوره ۲۰۰۸-۲۰۱۸ موفق به ثبت بین‌المللی ۱۰ آثار شده است.^۲

۳. ۲. ۱. ۲. آثار ثبت شده ملی

علاوه بر ثبت میراث در یونسکو، هر کشوری برای حفظ از آثار ارزشمند فرهنگی و طبیعی خود اقدام به ثبت آثار در سطح ملی می‌کند. شهر تبریز در طی دوره ۱۳۹۲-۱۳۹۶ موفق به ثبت ۱۰ اثر ملی در زمینه صنایع دستی شده است. در سال ۱۳۹۶ نیز تبریز به عنوان خاستگاه خط نستعلیق در فهرست آثار ملی ثبت شد. در زمینه خوراک‌شناسی نیز در سال ۱۳۹۵، طرز تهیه آجیل تبریز و در سال ۱۳۹۷، مهارت سنتی تهیه کوفته تبریزی به عنوان آثار معنوی در فهرست آثار ملی ایران ثبت شده‌اند.^۳

۱. داده‌های مربوطه از معاونت میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

۲. داده‌های مربوطه از معاونت میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

۳. داده‌های مربوطه از اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان آذربایجان شرقی و معاونت میراث فرهنگی و معاونت گردشگری اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

با توجه به نقش و تأثیر مثبت ملی و جهانی آثار فرهنگی بر حفاظت و شناساندن آنها، می‌توان با افزایش کیفیت صنایع فرهنگی تولیدی و بررسی و شناسایی آثار فرهنگی دارای ارزش و قابلیت ثبت در فهرست ملی و جهانی، زمینه برای شناساندن تاریخ و هویت شهر و جذب گردشگران را فراهم آوریم.

۳.۱.۳. زیرساخت‌های آموزش و دانش آموختگان

مراکز آموزشی مرتبط با صنایع دستی و ادبیات در قالب مراکز آموزشی عالی نظیر دانشگاه هنر، دانشگاه تبریز، دانشگاه پیام نور، دانشگاه آزاد، دانشگاه علمی کاربردی فعالیت دارند. شهر تبریز در صنایع دستی دارای ۱۰۹ مراکز آموزشی زیر نظر سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و فنی و حرفه‌ای است و همچنین اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی طی قراردادی با سازمان‌های مختلف از جمله خانه هنرمندان تبریز، سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور و شرکت گروه هنری نگارینه به آموزش هنرجویان در زمینه‌های مختلف صنایع دستی اقدام نموده است. در زمینه ادبیات و خوراک‌شناسی نیز به ترتیب دارای ۶۰ و ۳۷ مرکز آموزشی زیر نظر سازمان فنی و حرفه‌ای فعالیت می‌کنند.^۱

در طول سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۱، شهر تبریز در زمینه ادبیات توانسته است ۶۷۳۵ دانشجوی و ۸۹۵ هنر آموز جذب کند.^۲ این در حالی است که با وجود تنوع زیاد در زمینه صنایع دستی توانسته است ۱۰۳۴ دانشجوی جذب کند ولی در زمینه جذب هنرآموز موفق‌تر بوده و در طی سال‌های مزبور ۹۶۶۳ هنر آموز جذب کرده است و در زمینه خوراک‌شناسی نیز با داشتن ۳۷ مرکز آموزشی ۵۵۳۴ هنرآموز جذب کرده است.^۳

۳.۱.۴. زیرساخت‌های هنری

محصولات فرهنگی یکی از مهم‌ترین ابزارهای ترویج و شناساندن فرهنگ یک شهر و کشور محسوب می‌شوند. از این روی با فراهم کردن زیرساخت‌های تولید محصولات فرهنگی و شناخت و ارزیابی بازار محصولات فرهنگی بر تولید محصولات فرهنگی تمرکز نموده و تلاش می‌کند گامی در جهت ترویج فرهنگ شهر و کشور برداشته و نیازهای بازار هدف خود را تأمین نماید. صلاحیت و فعالیت کارگاه‌های صنایع دستی بر اساس مجوزهای صادره پروانه تولید انفرادی و کارگاهی برای اشخاص حقیقی و حقوقی از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تعیین می‌شود. در شهر تبریز در طی دوره ۱۳۹۱-۱۳۹۷، ۲۲۳۸ پروانه تولید انفرادی و ۶۵ پروانه تولید

۱. داده‌های مربوطه از معاونت میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی و اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

۲. داده‌های مربوطه از دانشگاه پیام نور واحد تبریز، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشگاه تبریز، دانشگاه آزاد تبریز و اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

۳. داده‌های مربوطه از دانشگاه پیام نور واحد تبریز، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، دانشگاه جامع علمی کاربردی واحد استان آذربایجان شرقی و اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

کارگاهی صادر شده است.^۱ از جمله زیرساختهای تولید محصولات فرهنگی شهر تبریز در زمینه ادبیات نیز می‌توان به وجود ۲۴۵ نگارخانه، ۲۹۴ چاپخانه، ۱۶۶ رسانه در زمینه فرهنگ و هنر و ۹۴ انتشارات اشاره کرد.^۲ از سوی دیگر در راستای تولید محصولات فرهنگی همواره بایستی به ذائقه فرهنگی و هنری مردم توجه داشت چرا که فعالیت‌های فرهنگی در صورتی ماندگار و اثربخش خواهد بود که بر اساس نیاز مخاطبان، در یک ساختار و فرایند هدفمند منجر به تولید محصولات مناسب برای گروه‌های مختلف شود و در جهت عرضه این تولیدات نیز توجه به زیرساخت‌های فرهنگی-هنری ضروری است. با تسهیل عرضه و گسترده شدن بازار، میزان فروش و استفاده از محصولات فرهنگی افزایش چشمگیری می‌یابد که منجر به افزایش ثروت آفرینی ملی می‌شود. در شهر تبریز ۳۲۸۲۹ فروشگاه در زمینه صنایع دستی و ۶۰۰ رستوران و سفره خانه فعالیت دارند. در شهر مزبور همچنین ۱۱۹ کتاب فروشی، ۸۳ دکه مطبوعاتی و ۲۷۷ کتابخانه وجود دارد.^۳ با وجود موارد فوق برای اینکه کالاهای هنری جایگاه مناسبی را در سبد کالای مردم به خود اختصاص داده و این روند موجب انگیزه برخی از هنرمندان برای تلاش و فعالیت موثر در تولید کالای هنری باشند، بایستی محصولات فرهنگی را به گونه‌ای به مردم معرفی کنیم که تأثیرگذار بوده و مخاطب را جذب کند. بنابراین وظیفه هنرمندان و سایر عوامل عرضه کالای فرهنگی و هنری تنها به تولید آثار محدود و خلاصه نمی‌شود بلکه لازم است محرک‌های تقاضا برای این نوع محصولات نیز در سیاست‌های ترویجی و تبلیغی آنها لحاظ گردد. از سوی دیگر موزه‌ها ذخایر فرهنگی کشورمان هستند و آثار موجود در موزه‌ها باید به صورت شایسته معرفی شوند. در شهر تبریز در زمینه صنایع دستی و ادبیات به ترتیب می‌توان به خانه زنده سفال و موزه کاریکاتور اشاره کرد. خانه سفال تبریز یکی از منازل تاریخی این شهر بوده و امروزه به بزرگ‌ترین موزه سفالگری ایران مبدل شده است. این موزه نمونه موفق فعالیت‌های غیر دولتی و گروهی بانوان است که از این نظر نیز می‌تواند برای تمام کشور الگو باشد. در این مرکز تلاش شده است که روش‌های سنتی سفالگری احیا شده و در محیط دلچسب این موزه علاوه بر نمایش و فروش آثار، تولید و آموزش نیز به صورت زنده و روزانه برگزار می‌شود.

موزه کاریکاتور تبریز در خانه هنر تبریز واقع شده است که در آن چندین هزار اثر از استادان و کارتون‌سازهای مشهور جهان در دو گالری نگهداری می‌شود. قدمت ساختمان خانه هنر تبریز به سال ۱۳۱۸ هجری شمسی بازمی‌

۱. داده‌های مربوطه از معاونت میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

۲. داده‌های مربوطه از اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

۳. ۲۸۲۹ فروشگاه صنایع دستی شامل ۱۷۴۷ فروشگاه فعال و ۴۶۸ فروشگاه غیر فعال فرش دست بافت و ۵۸۲ فروشگاه کفش دست‌دوز و ۳۲ فروشگاه در زمینه‌های مختلف صنایع دستی از جمله رودوزی‌های سنتی، سفال و ... می‌باشد.

۴. داده‌های مربوطه از اتحادیه فروشندگان فرش دستباف تبریز، اتحادیه صنفی کتاب‌فروشان، لوازم التحریر و لوازم مهندسی، معاونت گردشگری اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی و اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند. ت

گردد. بیش از یک هزار آلبوم به همراه آرشیو نشریات تاریخی و خارجی در کتابخانه این موزه موجود است و مورد استفاده عموم قرار دارد.

بدین ترتیب راهکارهایی باید وجود داشته باشد که فرهنگ بازدید از موزه‌ها در بین مردم نهادینه شود. در این راستا می‌توان از تبلیغات در فضای مجازی، رسانه و تلویزیون و حتی شرکت کردن فعالان موزه‌ها در نمایشگاه‌های مختلف استفاده کرد تا با معرفی درست موزه‌ها مخاطبان آن را جذب کنند.

۳. ۱. ۵. صادرات

صنایع فرهنگی پیوند دهنده دو عرصه اقتصاد و فرهنگ به شمار می‌روند. از این روی صادرات محصولات فرهنگی می‌تواند معرف سیمای واقعی و فرهنگی کشور بوده و کمک شایانی در جهت صادرات غیر نفتی داشته باشد. بنابراین بازاریابی صادراتی محصولات فرهنگی یکی از ملزومات توسعه صادرات در کشور به شمار می‌آید. استان آذربایجان شرقی به دلیل همجواری با جمهوری آذربایجان، جمهوری خودمختار نخجوان و جمهوری ارمنستان و ارتباط با کشور ترکیه از طریق مرز بازرگان، موقعیت استراتژیک قابل توجهی برای تبدیل شدن به یک مرکز عمده تجاری بین‌المللی را دارا می‌باشد. در طی دوره ۱۳۹۱-۱۳۹۷ صادرات شهر تبریز در حوزه صنایع دستی در حدود ۱،۲۵۸ میلیون دلار بوده است (سازمان صنعت و معدن و تجارت استان آذربایجان شرقی، ۱۳۹۸). در حالی که در زمینه ادبیات علی‌رغم وجود زیرساخت‌های تولید و فروش، ساز و کار مناسبی در حوزه صادرات کتاب وجود ندارد.

۳. ۱. ۶. حمایت‌های مالی و تشویقی

صنایع فرهنگی نقش مهمی در توسعه اقتصادی و اجتماعی دارند. به علاوه، کارکرد این صنایع در عرصه‌های اشتغال، تولید ثروت و هویت‌بخشی اجتماعی بسیار مهم است. از این روی حمایت از صنایع مزبور راهی برای ماندگاری هویت و هنر ایرانی و عاملی در جهت چرخش سریع چرخ‌های اقتصادی کشور خواهد بود. حمایت مالی و پرداخت تسهیلات و ارائه تخفیف‌های مالیاتی از جمله حمایت‌ها می‌باشد. میزان تسهیلات پرداختی به زمینه صنایع دستی در تبریز در طی دوره ۱۳۹۱-۱۳۹۷ در حدود ۶۶۰،۱۳۱ میلیون ریال و در زمینه ادبیات در طی دوره ۱۳۹۶-۱۳۹۷ در حدود ۱۰۰،۵ میلیون ریال بوده است و تسهیلات پرداختی در سال‌های قبل از سال ۱۳۹۶ در زمینه مزبور مقدار ناچیزی بوده است^۱. بنابراین با حمایت‌های منطقی و موثر از صنایع فرهنگی و تولیدکننده‌های کوچک و بزرگ این صنایع و جهت دهی آنها به سمت تولید محصولات با کیفیت برآمده از فرهنگ مربوط با شهر، می‌توان گام مهمی در توسعه اقتصادی این صنایع برداشت.

۱. داده‌های مربوطه از معاونت میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۸ اخذ شده‌اند.

۳. ۱. ۷. قدمت^۱

۳. ۱. ۸. اشتغال

صنایع فرهنگی از ابزارهای مهم توسعه به شمار می‌آید که مهم‌ترین اثر خود را از راه افزایش اشتغال در هر جامعه‌ای بر جا می‌گذارد. زنجیره صنایع فرهنگی دامنه گسترده‌ای از خدمات آموزش، مطالعات راهبردی، تولید، تبلیغات، توزیع و بازاریابی و فروش را در بر می‌گیرد. از این روی به نظر می‌رسد شهر تبریز در زمینه صنایع دستی با داشتن ۱۰۹ مراکز آموزشی و ۲۲۳۸ پروانه تولید انفرادی و ۶۵ پروانه تولید کارگاهی صادر شده و ۲۳۳۷ فروشگاه بیشترین سهم را در اشتغال‌زایی نسبت به سایر زمینه‌ها دارد. با توجه به شاخص‌های مورد مطالعه فوق، مراحل مختلف تاپسیس به صورت زیر محاسبه شده و در نهایت به رتبه‌بندی و میزان برخورداری هر یک از زمینه‌های شهر خلاق یونسکو برای شهر تبریز پرداخته شده است.

جدول ۲. کمی کردن و نرمال‌سازی ماتریس تصمیم

ماتریس نرمال	رویدادهای فرهنگی	ذخایر فرهنگی	زیرساخت‌های آموزش	دانش آموختگان	زیرساخت‌های هنری	صادرات	حمایت‌های مالی و تشویقی
ادبیات	۰/۹۹۶	۰/۰۰۸	۰/۴۹۶	۰/۹۵۵	۰/۲۶۲	۱۰ [^] (-۱۰)	۰/۰۰۴
صنایع دستی	۰/۰۶۹	۰/۹۹۹	۰/۸۲۵	۰/۲۶۳	۰/۹۵۷	۱	۰/۹۹۹
خوراک شناسی	۰/۰۳۵	۰/۰۱۶	۰/۲۷۰	۰/۱۳۶	۰/۱۲۳	۱۰ [^] (-۱۰)	۱۰ [^] (-۱۰)

مأخذ: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۳. بدست آوردن ماتریس نرمال موزون

ماتریس نرمال موزون	رویدادهای فرهنگی	ذخایر فرهنگی	زیرساخت‌های آموزش	دانش آموختگان	زیرساخت‌های هنری	صادرات	حمایت‌های مالی و تشویقی
ادبیات	۰/۱۵۳	۰/۰۰۲	۰/۰۲۹	۰/۰۸۶	۰/۰۲۴	۱۰ [^] (-۱۰)	۰/۰۰۰۹
صنایع دستی	۰/۰۱۱	۰/۱۹۱	۰/۰۴۸	۰/۰۲۴	۰/۰۸۸	۰/۰۲۱	۰/۲۰۶
خوراک شناسی	۰/۰۰۵	۰/۰۰۳	۰/۰۱۶	۰/۰۱۲	۰/۰۱۱	۱۰ [^] (-۱۰)	۱۰ [^] (-۱۰)

مأخذ: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۴. تعیین راه حل ایده آل مثبت و راه حل ایده آل منفی

تعیین نقطه ایده آل	رویدادهای فرهنگی	ذخایر فرهنگی	زیرساخت‌های آموزش	دانش آموختگان	زیرساخت‌های هنری	صادرات	حمایت‌های مالی و تشویقی
PIS	۰/۱۵۳	۰/۱۹۱	۰/۰۴۸	۰/۰۸۶	۰/۰۸۸	۰/۲۱۰	۰/۲۰۶

۱. پیرامون دست یابی به تاریخ دقیقی برای ظهور زمینه‌های شبکه شهرهای خلاق یونسکو به طور عام در ایران و به طور خاص در شهرهای ایران به جمع‌بندی دقیق و متقنی نمی‌توان رسید. از این روی در این مطالعه به بررسی سایر شاخص‌ها پرداخته می‌شود.

تعیین نقطه ایده آل	رویدادهای فرهنگی	ذخایر فرهنگی	زیرساخت‌های آموزش	دانش آموختگان	زیرساخت‌های هنری	صادرات	حمایت‌های مالی و تشویقی
NIS	۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	۰/۰۱۶	۰/۰۱۲	۰/۰۱۱	۱۰ [^] (-۱۰)	۱۰ [^] (-۱۰)

مأخذ: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۵. دست آوردن میزان فاصله اقلیدسی هر گزینه تا ایده‌آل‌های مثبت و منفی

فاصله هر گزینه از ایده‌آل‌ها	فاصله از ایده آل مثبت	فاصله از ایده آل منفی
ادبیات	۰/۳۵۶	۰/۱۶۶
صنایع دستی	۰/۱۵۵	۰/۳۶۰
خوراک شناسی	۰/۳۹۵	۰/۰۰۲

مأخذ: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۶. رتبه‌بندی گزینه‌ها بر اساس نزدیکی نسبی یک گزینه به راه حل ایده‌آل

گزینه‌ها	رتبه (نزدیکی نسبی به راه حل ایده‌آل)
صنایع دستی	۱ (۰/۶۹۸)
ادبیات	۲ (۰/۳۱۸)
خوراک شناسی	۳ (۰/۰۰۴)

مأخذ: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

مطابق جدول فوق صنایع دستی در رتبه اول شهر خلاق شدن در میان زمینه‌های مورد بررسی را دارد و زمینه‌های ادبیات و خوراک شناسی به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. اما بر اساس زیر شاخص‌های بررسی شده صنایع دستی رتبه نخست در شاخص‌های ذخایر فرهنگی، حمایت مالی و تشویقی، صادرات، زیرساخت‌های هنری و زیرساخت‌های آموزشی دارد. بر اساس شاخص‌های رویدادهای فرهنگی و دانش آموختگان، زمینه ادبیات در رتبه نخست قرار دارند.

۴. بحث

لانداری برنامه‌ریزان شهری را به اندیشیدن درباره نقش شهرها و منابع آنها و چگونگی کاربرد برنامه‌ریزی شهری برای همراهی با یک دنیای در حال تغییر تشویق می‌کند. شبکه شهرهای خلاق یونسکو جهت شناسایی پتانسیل شهرهای مختلف، به اشتراک گذاری تجربیات و ترویج و تقویت همکاری‌های بین‌المللی در بین شهرهایی است که متعهد به سرمایه‌گذاری در زمینه خلاقیت به عنوان موتور محرک توسعه شهری پایدار هستند. در مطالعه حاضر همانند اکثر مطالعات انجام شده به شناسایی شاخص‌های شهر خلاق و بررسی خلاقیت شهر پرداخته شد و نتایجی از جمله مطرح شدن فرهنگ و منابع فرهنگی به عنوان اساس اقتصادی شهرهای خلاق و ضرورت استفاده از مفاهیمی چون صنایع فرهنگی، صنایع خلاق و اقتصاد خلاق در راستای حرکت به سمت شهر خلاق، حاصل شد که همسو با

شاخص‌های استفاده شده در مطالعاتی از قبیل اقبالی و همکاران (۱۳۹۴)، عاطفی و حاتمی علمداری (۱۳۹۶)، زنگنه شهرکی و فتوحی مهربانی (۱۳۹۷)، المودی (۲۰۱۷)، گلدبرگ^۱ میلر (۲۰۱۹) می‌باشد. با این وجود در مطالعات مزبور به شاخص‌ها و زمینه‌های شهر خلاق یونسکو توجهی نشده است که در مطالعه حاضر علاوه بر شاخص‌های فوق، از شاخص‌های شبکه شهرهای خلاق یونسکو در زمینه‌های مختلف نیز استفاده شده است که در مطالعه شفيعی، فرخیان و میرقدر (۱۳۹۳) تنها شاخص‌های شبکه شهرهای خلاق یونسکو در زمینه صنایع دستی در نظر گرفته شده است. همچنین در راستای مقایسه بین زمینه‌های مخلف شبکه شهرهای خلاق یونسکو در سطح شهر هیچ مطالعه‌ای انجام نشده است. در مجموع در مطالعه حاضر با استفاده از همگرایی بین بررسی شهرهای خلاق مشابه با تبریز و شاخص‌های شبکه شهرهای خلاق یونسکو، شاخص‌های شهر خلاق شناسایی شده و با جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از طریق بررسی اسناد و مشاهدات مشارکتی و با استفاده از رویکرد تصمیم‌گیری چند شاخصه و روش تاپسیس زمینه خلاقیت شهر تبریز شناسایی شد.

نتایج بررسی شاخص‌های شناسایی شده شهر خلاق در زمینه‌های مختلف شهر خلاق برای تبریز و میزان تاپسیس محاسبه شده حاکی از آن است که زمینه صنایع دستی و هنرهای مردمی از لحاظ شاخص‌های ذخایر فرهنگی، حمایت مالی و تشویقی، صادرات، زیرساخت‌های هنری و زیرساخت‌های آموزشی نسبت به زمینه‌های ادبیات و خوراک شناسی در وضعیت مطلوب‌تری قرار گرفته است. بر اساس شاخص رویدادهای فرهنگی و شاخص دانش آموختگان نیز زمینه ادبیات نسبت به سایر زمینه‌ها دارای وضعیت مطلوبی می‌باشد. در مجموع بر اساس نتایج این تحقیق زمینه صنایع دستی و هنرهای مردمی دارای بیشترین پتانسیل برای معرفی به عنوان شهر خلاق می‌باشند.

از این روی تمرکز اغلب راهبردها و برنامه‌ها برای دستیابی به شهر خلاق صنایع دستی و هنرهای مردمی بایستی در راستای تقویت رویدادهای فرهنگی و دانش آموختگان در زمینه مزبور باشد. از جمله با گسترش برگزاری نمایشگاه‌ها و بازارچه‌های موقت صنایع دستی، هنرهای سنتی بیشتر در جامعه دیده شده و امکان آشنایی بیشتری میان مردم و رشته‌های مختلف آن فراهم شده و به ترغیب مردم به سمت آموزش و جذب دانشجوی و هنرآموز در زمینه مزبور می‌شود. از سوی دیگر برگزاری این نمایشگاه‌ها و بازارچه‌های موقت ضمن درآمدزایی برای هنرمندان، انگیزه‌های آنها برای تداوم فعالیت و توسعه هنر خود را افزایش می‌دهند. از این روی تقویت رویدادهای فرهنگی در توسعه صادرات و اشتغال‌زایی، همگامی تولیدکننده و خریدار و تعامل موثر میان آنها بسیار تعیین‌کننده باشد.

۵. نتیجه‌گیری

نتایج بررسی شاخص‌های شناسایی شده شهر خلاق در زمینه‌های مختلف شهر خلاق برای تبریز و میزان تاپسیس محاسبه شده حاکی از آن است که زمینه صنایع دستی و هنرهای مردمی از لحاظ شاخص‌های ذخایر فرهنگی، حمایت مالی و تشویقی، صادرات، زیرساخت‌های هنری و زیرساخت‌های آموزشی نسبت به زمینه‌های ادبیات و

خوراک شناسی در وضعیت مطلوب تری قرار گرفته است. بر اساس شاخص رویدادهای فرهنگی و شاخص دانش آموختگان نیز زمینه ادبیات نسبت به سایر زمینه‌ها دارای وضعیت مطلوبی می‌باشد. در مجموع بر اساس نتایج این تحقیق زمینه صنایع دستی و هنرهای مردمی دارای بیشترین پتانسیل برای معرفی به عنوان شهر خلاق می‌باشند. با توجه به اینکه معمولاً انتخاب یک استراتژی مناسب گامی اساسی برای پایان دادن به اقدامات و تصمیمات پراکنده از سوی مدیران است، مسئولین و مدیران می‌توانند با در نظر گرفتن اولویت‌های حاصل از اجرای این پژوهش، فعالیت‌های خود را در راستای استراتژی انتخابی متمرکز و تصمیمات و اقدامات مدیریتی لازم را سازماندهی کنند. از این روی علاوه بر بهبود در نقاط ضعف شناسایی شده حاصل از مقایسه زمینه مزبور با سایر زمینه‌ها، در نهایت مواردی از جمله علت‌یابی غیر فعال بودن فروشگاه‌های صنایع دستی و اقدامات لازم در جهت فعال‌سازی آنها و تقویت زیرساخت‌های هنری، تکمیل پروژه موزه فرش در راستای ترویج فرهنگ و هویت ملی، ایجاد همکاری و هماهنگی بین سازمان‌های مختلف مرتبط با شهر خلاق توسط شهرداری شهر تبریز و تکمیل فرم‌های یونسکو در زمینه صنایع دستی و هنرهای مردمی در راستای به ثبت رساندن شهر تبریز به عنوان شهر خلاق صنایع دستی و هنرهای مردمی پیشنهاد می‌شود.

کتاب‌نامه

۱. حسینی، س.ع.، قلی‌پور، ی.، و مظفری، ا. (۱۳۹۴). تحلیل شاخص‌های شهر خلاق و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری (نمونه موردی: شهر رشت). *انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران*، ۸(۱۳)، ۲۲۷-۲۰۹.
۲. رضائیان قراگوزلو، ع.، قادری، ا.، و میرعباسی، ر. (۱۳۹۱). *برنامه‌ریزی شهر خلاق*. تهران: انتشارات آذرخش.
۳. زنگنه شهرکی، س.، و فتوحی مهربانی، ب. (۱۳۹۷). تبیین الگوی مطلوب شهر خلاق برای کلان شهر تهران. *فصلنامه شهر پایدار*، ۱(۴)، ۱۳۹-۱۲۵.
۴. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان آذربایجان شرقی. (۱۳۹۴). *سند تدبیر و توسعه استان آذربایجان شرقی* (جلد سوم). تبریز: اختر. <https://azsharghi.mporg.ir>
۵. شفیعی، ز.، فرخیان، ف.، و میرقدر، ل. (۱۳۹۳). اصفهان به عنوان شهر خلاق صنایع دستی با رویکرد توسعه گردشگری. *جغرافیا*، ۱۲(۴۳)، ۲۷۸-۲۵۱.
۶. عاطفی، ه.، و حاتمی علمداری، ا. (۱۳۹۶). تأثیر انگاره شهر خلاق در پویای اقتصادی و اجتماعی کلان شهرها *مطالعه موردی: کلان شهر تبریز*. *مطالعات محیطی هفت حصار*، ۶(۲۲)، ۳۰-۱۷.

7. Alamoudy, S. A. (2017). *Urban transformation through creativity: applying the creative city concept to Makkah*. Manchester: Doctoral dissertation, University of Salford.
8. Bianchini, F., & Landry, C. (1995). *The Creative City*. London: Demos.
9. Florida, R. (2002). *The rise of the creative class*. New York: Basic books.
10. Gathen, C. (2016). *Benefits of Networks within Cultural and Creative Industries The Case of the UNESCO Creative Cities Network with a Particular Focus on Gastronomy*. Östersund and Sundsvall: Master Thesis, MID Sweden University.

11. Goldberg-Miller, Sh. (2019), Creative city strategies on the municipal agenda in New York. *City, Culture and Society*, 17, 26-37.
12. Kakiuchi, E. (2016). Culturally creative cities in Japan: Reality and prospects. *City, Culture and Society*, 7(2), 101-108.
13. Kuo, T. (2017). A modified TOPSIS with a different ranking index. *European Journal of Operational Research*, 260(1), 152-160.
14. Landry, C. (2011). The Creative City Index, *City, Culture and Society*, 2(3), 173-176
15. Laven, D., & Skoglund, W. (2016). *Valuing and Evaluating Creativity for Sustainable Development*. Östersund and Sundsvall: Master Thesis, MID Sweden University MID Sweden University.
16. Leng, K. S., Badarulzaman, N., Samat, N., & Dawood, S. R. S. (2017). Capitalising on urban cultural resources for creative city development: A conceptual review and the way forward for Malaysia's George Town. *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 10(5), 20-29.
17. Sasaki, M. (2011). Urban regeneration through cultural diversity and social inclusion. *Journal of Urban Culture Research*, 2, 30-49.
18. Scott, A. J. (2006). Creative cities: Conceptual issues and policy questions. *Journal of urban affairs*, 28(1), 1-17.
19. UNESCO (2017). *Creative Cities Network, Mission Statement*, Retrieved October 7, 2020 from https://en.unesco.org/creative-cities/sites/creative-cities/files/uccn_mission-statement.pdf
20. UNESCO (2019) *i Unesco Creative Cities Network For Application*. Retrieved October 7, 2020, from https://en.unesco.org/creative-cities/sites/creative-cities/files/2019-uccn-call_application-guide_en_0.pdf
21. UNESCO (2019) *UNESCO Creative Cities Network*. Retrieved October 7, 2020, from <https://en.unesco.org/creative-cities/sites/creative-cities/files/doc.1-faqs.pdf>
22. United Nations Committee on Trade, Aid and Development (UNCTAD) (2010). *Creative economy report*. Geneva: United Nations Committee on Trade, Aid and Development.
23. Yue, Z. (2012). Application of the projection method to determine weights of decision makers for group decision making. *Scientia Iranica*, 19(3), 872-878.